

Jegyzet doktori kurzushoz

Molekuláris rezgések és kémiai reakciók dinamikája

Czakó Gábor

A REZGÉSI-FORGÁSI SCHRÖDINGER EGYENLET VARIÁCIÓS MEGOLDÁSA

BO közelítés

$$\hat{H}_e \Psi_n(\mathbf{r}; \mathbf{R}) = E_n(\mathbf{R}) \Psi_n(\mathbf{r}; \mathbf{R}) \quad (n=0) \quad \left(\hat{T}_{\text{nuc}}(\mathbf{R}) + E_n(\mathbf{R}) \right) \chi_k(\mathbf{R}) = \varepsilon_k \chi_k(\mathbf{R}) \quad k=0, 1, 2, \dots$$

Variációs megoldás

$$\Psi \cong \sum_{n=1}^N c_n \Phi_n$$

$$\sum_{n=1}^N c_n \hat{H} \Phi_n = E \sum_{n=1}^N c_n \Phi_n$$

$$\sum_{n=1}^N c_n \langle \Phi_m | \hat{H} | \Phi_n \rangle = E \sum_{n=1}^N c_n \langle \Phi_m | \Phi_n \rangle \quad m = 1, 2, \dots, N$$

$$\mathbf{Hc} = E \mathbf{Sc}$$

Grid módszer

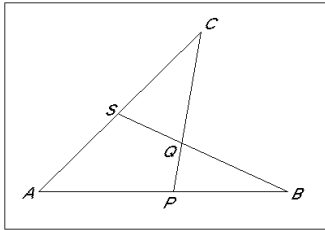
$$\sum_{n=1}^N c_n (\hat{H} \Phi_n)(q_m) = E \sum_{n=1}^N c_n \Phi_n(q_m)$$

$$H_{n,m} = (\hat{H} \Phi_n)(q_m) \quad S_{n,m} = \Phi_n(q_m)$$

$$\Phi_n(x) = \frac{\sin(x - x_n)}{x - x_n} \quad x_n = n\pi \quad \Phi_n(x_m) = \delta_{n,m}$$

Koordináták

Sutcliffe-Tennyson

$$R_1 = B - S, \quad R_2 = C - P \quad \text{és} \quad \Theta = BQC. \quad g_1 = (A - P)/(A - B) \quad \text{és} \quad g_2 = (A - S)/(A - C).$$

Az ortogonális **Jacobi** koordináták: $g_1 = \frac{m_B}{m_A + m_B}$ és $g_2 = 0$.

Az ortogonális **Radau** koordinátákhoz:

$$g_1 = 1 - \frac{\alpha}{\alpha + \beta - \alpha\beta}, \quad g_2 = 1 - \frac{\alpha}{1 - \beta + \alpha\beta},$$

$$\alpha = \left(\frac{m_A}{m_A + m_B + m_C} \right)^{1/2}, \quad \beta = \frac{m_B}{m_B + m_C}.$$

A $g_1 = g_2 = 0$ választással az R_1, R_2 kötéshosszakat és a Θ kötésszöveget definiáljuk.

R_1, R_2, R_3 háromszög-egyenlőtlenség

Z-mátrix

Embeddings

Operátorok (kinetikus és potenciális energia)

Descartes koordináta-rendszerben: $\hat{K} = -\frac{\hbar^2}{2} \sum_{i=1}^N \frac{1}{m_i} \left(\frac{\partial^2}{\partial x_i^2} + \frac{\partial^2}{\partial y_i^2} + \frac{\partial^2}{\partial z_i^2} \right)$

Sutcliffe és Tennyson (általánosított belső koordináta-rendszerrel):

$$\hat{K} = \hat{K}_1 + \hat{K}_2$$

$$\hat{K}_1 = -\frac{\hbar^2}{2\mu_1} \frac{\partial^2}{\partial R_1^2} - \frac{\hbar^2}{2\mu_2} \frac{\partial^2}{\partial R_2^2} - \left(\frac{\hbar^2}{2\mu_1 R_1^2} + \frac{\hbar^2}{2\mu_2 R_2^2} \right) \left(\frac{\partial^2}{\partial \Theta^2} + \text{ctg}\Theta \frac{\partial}{\partial \Theta} \right)$$

$$\hat{K}_2 = \frac{\hbar^2}{\mu_{12}} \left[-\cos\Theta \frac{\partial^2}{\partial R_1 \partial R_2} + \frac{\cos\Theta}{R_1 R_2} \left(\frac{\partial^2}{\partial \Theta^2} + \text{ctg}\Theta \frac{\partial}{\partial \Theta} \right) + \sin\Theta \left(\frac{1}{R_1} \frac{\partial^2}{\partial R_2 \partial \Theta} + \frac{1}{R_2} \frac{\partial^2}{\partial R_1 \partial \Theta} + \frac{1}{R_1 R_2} \frac{\partial}{\partial \Theta} \right) \right]$$

$$\frac{1}{\mu_1} = \frac{g_2^2}{m_C} + \frac{1}{m_B} + \frac{(1-g_2)^2}{m_A}, \quad \frac{1}{\mu_2} = \frac{1}{m_C} + \frac{g_1^2}{m_B} + \frac{(1-g_1)^2}{m_A} \quad \text{és} \quad \frac{1}{\mu_{12}} = -\frac{g_2}{m_C} - \frac{g_1}{m_B} + \frac{(1-g_1)(1-g_2)}{m_A}.$$

Ortogonalitás: $\frac{1}{\mu_{12}} = 0$

Bázisfüggvények

1-D (primitív):

Hermite: $\left(-\frac{1}{2} \frac{d^2}{dx^2} + \frac{1}{2} x^2 \right) \Psi_n(x) = E_n \Psi_n(x) \quad \Psi_n(x) = \left(\frac{w(x)}{h_n} \right)^{1/2} H_n(x) \quad w(x) = e^{-x^2} \quad h_k = \sqrt{\pi} \cdot 2^k \cdot k!$

$$H_{k+1}(x) = 2xH_k(x) - 2kH_{k-1}(x)$$

$$\int_{-\infty}^{\infty} w(x) H_k(x) H_l(x) dx = h_k \delta_{kl}$$

Morse: $\left(-\frac{1}{2} \frac{d^2}{dR^2} + D_e \left(1 - e^{-\alpha(R-R_e)} \right)^2 \right) \Psi_n(R) = E_n \Psi_n(R) \quad E_n = \omega \left(n + \frac{1}{2} \right) - \frac{\omega^2 (n+1/2)^2}{4D_e}$

$$\mathbf{VPT2:} \quad E_n = \omega \left(n + \frac{1}{2} \right) - \chi \left(n + \frac{1}{2} \right)^2$$

Spherical-oscillator: $\left(-\frac{1}{2} \frac{d^2}{dR^2} + \frac{\ell(\ell+1)}{2R^2} + \frac{1}{2} R^2\right) \phi_n(R) = E_n \phi_n(R) \quad E_n = 2n + \ell + 3/2$

$$N_{n,\alpha+1/2} 2^{1/2} (R^2)^{(\alpha+1)/2} e^{-R^2/2} L_n^{\alpha+1/2}(R^2) \quad \alpha = \ell$$

$L_n^{\alpha+1/2}$ is an associated Laguerre polynomial, $N_{n,\alpha+1/2}$ is the norm of $L_n^{\alpha+1/2}$

$$\int_0^\infty x^k e^{-x} L_n^k(x) L_m^k(x) dx = \frac{(n+k)!}{n!} \delta_{nm}$$

Bessel: $\left(-\frac{1}{2} \frac{d^2}{dR^2} + \frac{\ell(\ell+1)}{2R^2}\right) \Phi_k(R) = \lambda_k \Phi_k(R)$

$\Phi_k(R) = \sqrt{R} J_{\ell+1/2}(kR)$, ahol $\left\{J_{\ell+1/2}(kR)\right\}_{\ell=0}^{L-1}$ az ún. Bessel-függvények

Bessel-DVR bázis: $F_m(r) = \frac{2\sqrt{z_{vm}} \sqrt{Kr} J_\nu(Kr)}{K^2 r^2 - z_{vm}^2 J'_\nu(z_{vm})} = \frac{2\sqrt{z_{vm}} \sqrt{z} J_\nu(z)}{z^2 - z_{vm}^2 J'_\nu(z_{vm})} \quad F_m(r_{vi}) = \delta_{n,i}$

z_{vi} a $J_\nu(z) = J_\nu(Kr)$ Bessel-függvény i -edik gyöke. $r_{vi} = z_{vi} / K$, ahol $K = z_{vN} / R_{\max}$.

Ekkor a pontok a $(0, R_{\max}]$ intervallumban lesznek.

Legendre: $-\left(\frac{d^2}{d\Theta^2} + \cot\Theta \frac{d}{d\Theta}\right) P_\ell(\cos\Theta) = \ell(\ell+1) P_\ell(\cos\Theta)$

$$\int_{-1}^1 P_n^k(x) P_m^k(x) dx = \frac{2}{2n+1} \frac{(n+k)!}{(n-k)!} \delta_{nm}$$

1-D PO-basis: $\left(-\frac{1}{2\mu} \frac{d^2}{dR^2} + \frac{\ell(\ell+1)}{2\mu R^2} + V(R; R', \theta')\right) \phi_n^{\text{PO}}(R) = E_n \phi_n^{\text{PO}}(R)$

- Fixed
- Relaxed

Több-D: Direktszorzat és nem-direktszorzat

Mátrixrepresentáció

Véges bázis reprezentáció (FBR), diszkrét változójú reprezentáció (DVR), variációs bázis reprezentáció (VBR)

Gauss kvadrátúra: $\int_a^b W(x)f(x)dx = \sum_{i=1}^N w_i f(x_i)$ N pont egzakt $2N-1$ fokú polinomra

$$V_{nm} = \langle \Phi_n | V | \Phi_m \rangle = \sum_{i=1}^N w_i \Phi_n(q_i) V(q_i) \Phi_m(q_i) = \sum_{i=1}^N w_i^{1/2} \Phi_n(q_i) V(q_i) w_i^{1/2} \Phi_m(q_i) = \sum_{i=1}^N T_{n,i} V(q_i) T_{m,i}$$

$$\mathbf{V}^{\text{FBR}} = \mathbf{T} \mathbf{V}^{\text{diag}} \mathbf{T}^T$$

$$\mathbf{V}^{\text{DVR}} = \mathbf{T}^T \mathbf{V}^{\text{FBR}} \mathbf{T} = \mathbf{V}^{\text{diag}}$$

$$\mathbf{H}^{\text{DVR}} = \mathbf{T}^T \mathbf{K}^{\text{FBR}} \mathbf{T} + \mathbf{V}^{\text{diag}} \quad \mathbf{T}^T \mathbf{T} = \mathbf{I}$$

DVR-bázis: $P_i(q) = \sum_{n=0}^{N-1} w_i^{1/2} \Phi_n(q_i) \Phi_n(q) = \sum_{n=0}^{N-1} T_{ni} \Phi_n(q) \quad \Phi_N(q_i) = 0$

1. $P_n(q_i) = w_i^{-1/2} \delta_{ni}$

2. $\int_a^b P_i(q) P_j(q) dq = \delta_{ij}$

3. $\int_a^b P_i(q) \cdot q \cdot P_j(q) dq = q_i \delta_{ij}$

$$V_{ij}^{\text{DVR}} = \int_a^b P_i(q) V(q) P_j(q) dq \approx \sum_{k=1}^N w_k P_i(q_k) V(q_k) P_j(q_k) = \sum_{k=1}^N w_k \frac{\delta_{ki}}{w_k^{1/2}} V(q_k) \frac{\delta_{kj}}{w_k^{1/2}} = V(q_i) \delta_{ij}$$

A transzformációs módszer (A potenciális energia operátor mátrixa DVR-ben)

$$V(q) = \sum_{k=0}^{\infty} c_k q^k$$

$$Q_{mn}^{(k)} = \langle \Phi_m | \hat{q}^k | \Phi_n \rangle$$

$$V_{mn}^{\text{FBR}} = \sum_{k=0}^{\infty} c_k \langle \Phi_m | \hat{q}^k | \Phi_n \rangle = \sum_{k=0}^{\infty} c_k Q_{mn}^{(k)}$$

$$\mathbf{Q} \mathbf{T} = \mathbf{T} \mathbf{q}, \quad Q_{mn} = \langle \Phi_m | \hat{q} | \Phi_n \rangle$$

$$\mathbf{Q}^{(k)} \approx (\mathbf{Q})^k = (\mathbf{T} \mathbf{q} \mathbf{T}^T)^k = \mathbf{T} \mathbf{q}^k \mathbf{T}^T$$

$$\mathbf{V}^{\text{FBR}} = \mathbf{T} \left(\sum_{k=0}^{\infty} c_k \mathbf{q}^k \right) \mathbf{T}^T$$

$$\mathbf{V}^{\text{DVR}} = \mathbf{T}^T \mathbf{V}^{\text{FBR}} \mathbf{T} = \sum_{k=0}^{\infty} c_k \mathbf{q}^k, \quad V_{mn}^{\text{DVR}} = \sum_{k=0}^{\infty} c_k q_{mn}^k = \sum_{k=0}^{\infty} c_k q_n^k \delta_{mn} = V(q_n) \delta_{mn}$$

PO-DVR

Szingularitások, egzakt-DVR

	A transzformációs módszer	Az Optimális GDVR
A transzformáló mátrix	$Q_{nm} = \langle \Phi_n \hat{q} \Phi_m \rangle$ $QT = Tq$ $I = T^+T$	$F_{ni} = w_i^{1/2} \Phi_n(q_i)$ $\Delta = F^+F$
A potenciál mátrixelemei		$V_{nm} = V(q_n) \delta_{nm}$
A kinetikus energia mátrixelemei FBR-ben		$K_{nm}^{\text{FBR}} = \langle \Phi_n \hat{K} \Phi_m \rangle$
A kinetikus energia mátrixa DVR-ben	$K^{\text{DVR}} = T^T K^{\text{FBR}} T$	$K^{\text{GDVR}} = F^+ K^{\text{FBR}} F \Delta^{-1}$
A mátrix sajátérték-egyenletek DVR-ben	$(T^T K^{\text{FBR}} T + V^{\text{diag}})U = UE$	$(F^+ K^{\text{FBR}} F \Delta^{-1} + V^{\text{diag}})D = DE$

A Hamilton mátrix diagonalizálása

$$E = C^{-1}HC$$

Ha H egy valós szimmetrikus mátrix, a C mátrix unitér, azaz $C^{-1} = C^T$.

Direkt módszer: $N \times N$ dimenziós C és C^{-1} (N^3)

Iteratív módszer: Az iteratív eljárások során nem építjük fel a teljes C mátrixot, csak annak néhány oszlopát közelítjük megfelelő vektorokkal (N^2). Lánzos (kisebb dimenziójú tridiagonális mátrixba transzformáljuk) és Davidson.

Kétatomos molekulák (egy DVR kód lépésről-lépésre)

$$\left(-\frac{1}{2\mu} \frac{d^2}{dR^2} + \frac{J(J+1)}{2\mu R^2} + V(R) \right) \varphi_n(R) = E_n \varphi_n(R)$$

$$Q_{nm} = \langle \Phi_n | \hat{q} | \Phi_m \rangle = \int_{-\infty}^{\infty} \Phi_n(q) \cdot q \cdot \Phi_m(q) dq, n, m = 0, \dots, N-1$$

$$QT = Tq$$

$$Q_{nm} = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{w(q)}{h_n^{1/2} h_m^{1/2}} H_n(q) \cdot q \cdot H_m(q) dq.$$

$$\begin{aligned} Q_{nm} &= \int_{-\infty}^{\infty} \frac{1}{h_n^{1/2} h_m^{1/2}} w(q) H_n(q) \left[\frac{1}{2} H_{m+1}(q) + m H_{m-1}(q) \right] dq = \\ &= \frac{1}{2} \frac{1}{h_n^{1/2} h_m^{1/2}} \int_{-\infty}^{\infty} w(q) H_n(q) H_{m+1}(q) dq + m \frac{1}{h_n^{1/2} h_m^{1/2}} \int_{-\infty}^{\infty} w(q) H_n(q) H_{m-1}(q) dq = \\ &= \frac{1}{2} \left(\frac{h_n}{h_m} \right)^{1/2} \delta_{n,m+1} + m \left(\frac{h_n}{h_m} \right)^{1/2} \delta_{n,m-1} \end{aligned}$$

$$Q_{n,n-1} = \frac{1}{2} \left(\frac{h_n}{h_{n-1}} \right)^{1/2} = \sqrt{\frac{n}{2}}, \quad Q_{n,n+1} = (n+1) \cdot \left(\frac{h_n}{h_{n+1}} \right)^{1/2} = \sqrt{\frac{n+1}{2}}, \quad Q_{mm} = 0, \text{ ha } m \neq n \pm 1.$$

Hermite-DVR [V. Szalay, *J. Chem. Phys.* **99**, 1978 (1993)]

$$\left(\frac{d^2}{dq^2} \right)_{jk} = \delta_{jk} \left[-\frac{2(N-1)}{3} - \frac{1}{2} + \frac{q_j^2}{3} \right] + (1 - \delta_{jk}) \left[\frac{1}{2} - \frac{2}{(q_j - q_k)^2} \right], \quad j, k = 1, \dots, N$$

Hermite-FBR (VBR)

$$\begin{aligned} \left(\frac{d^2}{dq^2} \right)_{n,n+2} &= \frac{n+1}{2} \frac{h_n}{(h_{n+1}h_{n-1})^{1/2}} = \frac{1}{2} \sqrt{n(n+1)}, \\ \left(\frac{d^2}{dq^2} \right)_{nn} &= 1 - 2n + \frac{1}{4} \frac{h_n}{h_{n-1}} + (n-1)^2 \frac{h_{n-2}}{h_{n-1}} = \frac{1}{2} - n, \\ \left(\frac{d^2}{dq^2} \right)_{n,n-2} &= \frac{n-1}{2} \frac{h_{n-2}}{(h_{n-1}h_{n-3})^{1/2}} = \frac{1}{2} \sqrt{(n-1)(n-2)}, \\ \left(\frac{d^2}{dq^2} \right)_{nm} &= 0, \quad \text{ha } m \neq n \text{ és } m \neq n \pm 2. \end{aligned}$$

Háromatomos molekulák

DOPI [*Phys. Chem. Chem. Phys.* **12**, 8373 (2010)]

Általánosítási lehetőségek (*N*-atomos molekulák)

DEWE [*J. Chem. Phys.* **127**, 084102 (2007)]

GENIUSH [*J. Chem. Phys.* **130**, 134112 (2009)]

Potenciális energia felületek (PES) számítása

Empirikus vs. *ab initio* technikák

Composite *ab initio* módszerek

Illesztés

$$V = \sum_{m=0}^M C_m S[y_{12}^a y_{13}^b y_{14}^c y_{23}^d y_{24}^e y_{34}^f] \quad y_{ij} = \exp(-r_{ij}/a)$$

ABC molekula (6-od rend: 84 tag)

$$P_1 = r_{12} \quad P_2 = r_{13} \quad P_3 = r_{23}$$

D -ed rend $n = N(N-1)/2$

$$\sum_{k=0}^D \binom{n+k-1}{k} \sum_{k=0}^6 \binom{3+k-1}{k} = \sum_{k=0}^6 \frac{(k+1)(k+2)}{2} = 84$$

A₂B molekula (r_{12} : AA), (6-od rend: 50 tag)

$$p_1 = r_{12} \quad p_2 = (r_{13} + r_{23})/2 \quad p_3 = (r_{13}^2 + r_{23}^2)/2$$

A₃ molekula (6-od rend: 23 tag)

$$p_k = (r_{12}^k + r_{13}^k + r_{23}^k)/3 \quad k = 1, 2, 3$$

A₄BC (6-od rend, $n=15$)

Without permutational symmetry: 54 264 terms

Using permutational symmetry: 3 250 terms

REAKCIÓDINAMIKA

Kvázi-klasszikus trajektória (QCT) módszer

Kezdeti feltételek

Termékanalízis [standard módszerek és új fejlesztések (Gaussian binning polyatomos molekulákra)]

$$\sum_{i=1}^N \left\| \mathbf{C}(\theta, \phi, \psi) \mathbf{r}_i - \mathbf{r}_i^{\text{eq}} \right\|^2$$

$$\sum_{i=1}^N m_i \mathbf{r}_i^{\text{eq}} \times (\mathbf{C}(\theta, \phi, \psi) \mathbf{r}_i - \mathbf{r}_i^{\text{eq}}) = \mathbf{0}$$

$$\mathbf{v}_i^{\text{nr}} = \mathbf{v}_i - \boldsymbol{\Omega} \times \mathbf{r}_i$$

$$\boldsymbol{\Omega} = \mathbf{I}^{-1} \mathbf{j} \quad \text{és} \quad \mathbf{j} = \sum_{i=1}^N \mathbf{r}_i \times (m_i \mathbf{v}_i)$$

Transzformáció az Eckart rendszerbe:

$$A_{n,m} = \sum_{i=1}^N m_i r_{i,n} r_{i,m}^{\text{eq}} \quad n, m = 1(x), 2(y), 3(z)$$

$$\mathbf{A}_1 = \mathbf{A}^T \mathbf{A} \text{ and } \mathbf{A}_2 = \mathbf{A} \mathbf{A}^T$$

$$\mathbf{C} = \mathbf{U}_1 \mathbf{U}_2^T$$

$\mathbf{U}_1$ és $\mathbf{U}_2$ oszlopai az $\mathbf{A}_1$ és $\mathbf{A}_2$ sajátértékeit tartalmazzák.

$$\mathbf{C}^a = \mathbf{U}_1^a \mathbf{U}_2^T, \text{ ,}$$

ahol

$$(\mathbf{U}_1^a)_{n,m} = (-1)^{a_m} (\mathbf{U}_1)_{n,m} \quad \mathbf{a} = (a_1, a_2, a_3) \quad a_1 = 1,2 \quad a_2 = 1,2 \quad a_3 = 1,2$$

Minimalizáljuk a $\sum_{i=1}^N \|\mathbf{C}^a \mathbf{r}_i - \mathbf{r}_i^{\text{eq}}\|^2$ kifejezést $\mathbf{a} = (a_1, a_2, a_3)$ szerint.

Normál koordináták:

$$Q_k = \sum_{i=1}^N \sqrt{m_i} \mathbf{1}_{ki} \Delta \mathbf{r}_i \quad k = 1, 2, \dots, 3N-6, \quad \Delta \mathbf{r}_i = \mathbf{C} \mathbf{r}_i - \mathbf{r}_i^{\text{eq}}$$

Impulzusok a normál koordináták terében:

$$P_k = \sum_{i=1}^N \sqrt{m_i} \mathbf{1}_{ki} \mathbf{C} \mathbf{v}_i^{\text{nr}} \quad k = 1, 2, \dots, 3N-6$$

Mód-specifikus harmonikus rezgési energia:

$$E_k = \frac{P_k^2}{2} + \frac{\omega_k^2 Q_k^2}{2} \quad k = 1, 2, \dots, 3N-6$$

Klasszikus harmonikus hatások:

$$n'_k = \frac{E_k}{\omega_k} - \frac{1}{2} \quad k = 1, 2, \dots, 3N-6$$

Histogram binning:

$$P_{\text{HB}}(\mathbf{n}) = \frac{N(\mathbf{n})}{N_{\text{traj}}}$$

Gaussian binning:

$$G_p(\mathbf{n}) = \frac{\beta}{\sqrt{\pi}} e^{-\beta^2 \left(\frac{E(\mathbf{n}'_p) - E(\mathbf{n})}{2E(\mathbf{0})} \right)^2} \quad p = 1, 2, \dots, N(\mathbf{n}), \quad \beta = 2\sqrt{\ln 2} / \delta$$

$$P_{\text{GB}}(\mathbf{n}) = \frac{\sum_{p=1}^{N(\mathbf{n})} G_p(\mathbf{n})}{N_{\text{traj}}}$$

1. eset

$$E(\mathbf{n}'_p) = \sum_{k=1}^{3N-6} \omega_k \left(n'_{k,p} + \frac{1}{2} \right)$$

$$E(\mathbf{n}) = \sum_{k=1}^{3N-6} \omega_k \left(n_k + \frac{1}{2} \right)$$

2. eset

$$E(\mathbf{n}'_p) = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^N m_i \mathbf{v}_{i,p}^{\text{nr}} (\mathbf{v}_{i,p}^{\text{nr}})^T + V(\mathbf{r}_{1,p}, \mathbf{r}_{2,p}, \dots, \mathbf{r}_{N,p}) - V(\mathbf{r}_1^{\text{eq}}, \mathbf{r}_2^{\text{eq}}, \dots, \mathbf{r}_N^{\text{eq}})$$

3. eset

$$E(\mathbf{n}) = \sum_{k=1}^{3N-6} \omega_k \left(n_k + \frac{1}{2} \right) + \sum_{k \geq l}^{3N-6} \chi_{k,l} \left(n_k + \frac{1}{2} \right) \left(n_l + \frac{1}{2} \right)$$